

PRIMJENA BLAŽEG ZAKONA I POSTUPAK ZAMJENE KAZNE ZATVORA NOVČANOM KAZNOM

Saša Labotić, advokat iz Banja Luke

Sažetak

Zamjena kazne zatvora novčanom kaznom prvi put u naše krivično zakonodavstvo uvedena je Krivičnim zakonikom Republike Srpske (objavljen u Službenom glasniku RS broj 22/00 od 31.7.2000. godine, stupio na snagu 1.10.2000. godine) koji je propisivao da izrečenu kaznu zatvora koja ne prelazi tri mjeseca sud može na zahtjev osuđenog lica zamijeniti novčanom kaznom. Ova krivičnopravna ustanova mijenjana je u više navrata, a u periodu od 2017. godine do 2021. godine nije bila propisana zamjena kazne zatvora novčanom kaznom.

Sudska praksa je dovela do različite primjene što je imalo za posljedicu pravnu nesigurnost, odnosno osuđena lica koja su osuđena za iste kazne imala su različit položaj. Uslijed stalnih izmjena i različitog postupanja redovnih sudova bila je i predmet raspravljanja i na Ustavnom sudu BiH koji je imao stav koji se razlikovao od stavova redovnih sudova u pogledu primjene zakona koji je najblaži za učinioca.

Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini propisuju zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom. Za razliku od rješenja koja su bila u primjeni prethodnih godina danas su u primjeni zakoni koji propisuju obaveznu primjenu ove krivičnopravne ustanove. To znači da njena primjena zavisi od zahtjeva osuđenog lica. Ograničenja primjene ove krivičnopravne ustanove postoje u Krivičnom zakoniku Republike Srpske i Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine koje se ogleda da se neće primijeniti ova krivičnopravna ustanova na učinioce poimenično navedenih krivičnih djela, odnosno koji su ranije dva ili više puta osuđeni za istovrsno krivično djelo.

KLJUČNE RIJEČI: Zamjena kazne zatvora novčanom kaznom; primjena blažeg zakona; Novčana kazna u dnevnim i određenim iznosima.

UVOD

Zamjena kazne zatvora novčanom kaznom nastala je kao rezultat ideje da kratkotrajne kazne zatvora nisu odgovarajuće krivične sankcije, te da njihovo izricanje ne dovodi do resocijalizacije već naprotiv dovode učinioce koji su prvi put osuđeni na kratkotrajne kazne zatvora pod uticaj učinilaca koji su iskusniji učinioци krivičnih djela. Pored navedenih štetnih posljedica postoje i štetne posljedice koje se ogledaju u gubitku radnog mjesta osuđenika, za vrijeme izdržavanja kratkotrajne kazne zatvora nije u mogućnosti da ostvaruje prihode, da izdržava domaćinstvo, odvojen je od porodice, a tu su i troškovi države koji se odnose na izdržavanje ovih kazni.

Krivični zakonik Republike Srpske (objavljen 31.7.2000. godine) odredbom člana 36. stav 3. propisuje da izrečenu kaznu zatvora koja ne prelazi tri mjeseca sud može na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom shodno odredbama stavova 3. i 4. člana 37. ovog zakonika, a izuzetno i radom za opšte dobro na slobodi. Odredbom člana 37. stav 3. ovog zakonika propisano je da ako se novčana kazna ne može ni prinudno naplatiti, sud će je zamijeniti kaznom zatvora i to tako što će za svaki započeti iznos novčane kazne od pedeset KM odrediti jedan dan zatvora.

Ovom odredbom nije bila propisana obavezna primjena, odnosno sud je odlučivao da li će zamijeniti kaznu zatvora novčanom kaznom. U primjeni je bio samo model zamjene u određenom iznosu i bez ograničenja primjene ove krivičnopravne ustanove prema učinioциma određenih krivičnih djela ili učinioциma istovrsnih krivičnih djela.

Donošenjem Krivičnog zakona Republike Srpske (objavljen 25.6.2003. godine) odredbom člana 33. stav 2. propisano je na isti način da se izrečena kazna zatvora koja ne prelazi tri mjeseca može na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom, shodno odredbi člana 36. stav 2. i 3. ovog zakona. Odredbom člana 36. stav 2. ovog zakona propisano je da će se novčana kazna zamijeniti kaznom zatvora tako što će za svaki započeti dnevni iznos novčane kazne, odnosno ako je kazna bila izrečena u određenom iznosu, za svakih započetih 50 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora, ali zatvor u tom slučaju ne može biti duži od šest mjeseci. Promjene u odnosu na prethodno rješenje ogledaju se u uvođenju još jednog modela zamjene kazne zatvora, pored određenog iznosa uveden je i model u dnevnim iznosima.

Dakle, nije bila propisana obavezna primjena ove krivičnopravne ustanove, ali je pored modela zamjene u određenom iznosu propisan i drugi model zamjene u dnevnim iznosima. Nisu propisana ograničenja primjene ove krivičnopravne ustanove prema učiniocima određenih krivičnih djela ili učiniocima istovrsnih krivičnih djela.

Svrha dnevnih iznosa je da se osuđena lica učine jednaki u primjeni zakona, shodno njihovom imovnom stanju. Međutim sudovi su pokazali otpor u primjeni ovog modela kod izricanja novčane kazne kao krivične sankcije. Sudska praksa je dovela do izmjene krivičnog zakona gdje je primjena modela dnevnih iznosa kod izricanja novčanih kazni kao krivičnih sankcija koji je bio propisan kao pravilo prilikom izricanja novčanih kazni postao izuzetak, a izuzetak primjene modela u određenim iznosima je postao pravilo. Na ovaj način individualizacija krivične sankcije je izgubio smisao.

Izmjenama Krivičnog zakona Republike Srpske iz 2010 godine podignuta je granica izrečene kazne zatvora koja se može zamijeniti novčanom kaznom i to sa tri mjeseca na šest mjeseci, a model zamjene u određenim iznosima zamjene jednog dana zatvora za svakih započetih 50 KM zamijenjen je iznosom od 100 KM.

Krivičnim zakonik Republike Srpske iz 2017 godine nije propisivao zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom, ali je izmjenama od 23.2.2021. godine propisano odredbom člana 46a. stav 3. da Izrečena kazna zatvora koja ne prelazi jednu godinu dana, može se na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom, shodno odredbi člana 50. st. 2. i 3. ovog zakonika. Odredbom člana 50. stav 2. ovog zakona propisano je da ako osuđeni ne plati novčanu kaznu u cijelosti ili djelimično u određenom roku, sud će narediti njeno prinudno izvršenje u postupku koji je propisan zakonom. Ako novčana kazna putem prinudnog izvršenja ne bude naplaćena u roku od jedne godine, sud će donijeti odluku o zamjeni novčane kazne kaznom zatvora, na način da se 50 KM, odnosno svaki započeti dnevni iznos novčane kazne zamijeni jednim danom kazne zatvora, s tim da kazna zatvora u tom slučaju ne može biti duža od dvije godine.

Ovim izmjenama pored toga što je ponovo uveden ova krivičnopravna ustanova, podignuta je granica izrečene kazne zatvora koja se može zamijeniti novčanom kaznom i to sa prethodnih

šest mjeseci na jednu godinu. Navedenim podizanjem granice izrečene kazne izjednačene su odredbe Krivičnog zakonika Republike Srpske sa odredbama Krivičnih zakona Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Nije propisana obavezna primjena, sud donosi odluku da li će primjeniti zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom, a nakon toga donosi odluku po kojem modelu će izvršiti zamjenu, u određenom iznosu ili u dnevnim iznosima. Nisu propisana ograničenja primjene ove krivičnopravne ustanove prema učiniocima određenih krivičnih djela ili učiniocima istovrsnih krivičnih djela.

Izmjenama Krivičnog zakonika Republike Srpske od 18.8.2023. godine propisana je obavezna primjena primjene ove krivičnopravne ustanove uz određena ograničenja tako da sada odredba člana 46a. stav 3. ovog zakona glasi da izrečena kazna zatvora koja ne prelazi jednu godinu dana, na zahtjev osuđenog će se zamijeniti novčanom kaznom, shodno odredbi člana 50. stav 2. i 3. ovog zakonika. Ograničenja primjene propisana su u stavu 4. ovog člana da odredba iz stava 3. ovog člana neće se primjenjivati na učinioce krivičnih djela iz člana 146. (Trgovina djecom), člana 147. (Udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom), Glave XV (Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta), Glave XXII (Krivična djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Republike Srpske), Glave XXIII (Krivična djela terorizma), kao i na učinioce koji su ranije dva ili više puta osuđeni za istovrsno krivično djelo. Ovim izmjenama zakona podignuta je i visina određenog iznosa zamjene jednog dana zatvora novčanom kaznom sa 50 KM na 100 KM.

Prvi put od propisivanja ove krivičnopravne ustanove u Republici Srpskoj propisana je njena obavezna primjena, uz određena ograničenja. Sud ne može da odbije primjenu zamjene kazne zatvora novčanom kaznom ako su ispunjeni uslovi u pogledu ograničenja njene primjene. Sud donosi odluku koji model zamjene će primjeniti, u određenom iznosu ili u dnevnim iznosima.

Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine propisana je zamjena kazne zatvora u članu 42a da Izrečena kazna zatvora do jedne godine će se na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom koja se plaća u jednokratnom iznosu u roku do 30 dana. Stavom 2 ovog člana propisano je da se kazna zatvora zamjenjuje se novčanom kaznom tako što se svaki dan

izrečene kazne zatvora izjednačava s jednim dnevnim iznosom novčane kazne ili sa 100 KM ako se novčana kazna utvrđuje u određenom iznosu. Stavom 3 ovog člana propisano je ako se novčana kazna ne plati u roku iz stava (1) ovog člana, sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora. Ako se novčana kazna plati samo djelimično, izvršiće se kazna zatvora srazmjerno iznosu koji nije plaćen, a u stavu 4 ovog člana propisana su ograničenja da se odredbe iz st. (1), (2) i (3) ovog člana ne primjenjuju se na počinioce krivičnih djela iz GLAVE XVI (Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine), člana 201. (Terorizam), člana 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), člana 202a. (Javno podsticanje na terorističke aktivnosti), člana 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti), člana 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) i člana 202d. (Organizovanje terorističke grupe) ovog zakona.

Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine propisana je zamjena kazne zatvora odredbom člana 43a da izrečena kazna zatvora u trajanju do jedne godine će se, na zahtjev osuđenika, zamijeniti novčanom kaznom koja se plaća u jednokratnom iznosu u roku do 30 dana. Stavom 2 propisano je da kazna zatvora zamjenjuje se novčanom kaznom tako što se svaki dan izrečene kazne zatvora izjednačuje sa 100 KM ako se novčana kazna utvrđuje u određenom iznosu. U stavu 3 propisano je ako se novčana kazna ne plati u roku iz stava 1 ovog člana, sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora. Ako se novčana kazna plati samo djelimično, izvršit će se kazna zatvora srazmjerno iznosu koji nije plaćen.

Krivičnim zakonom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisana je zamjena kazne zatvora odredbom člana 43a da izrečena kazna zatvora do jedne godine će se na zahtjev osuđenog, zamijeniti novčanom kaznom koja se plaća u jednokratnom iznosu u roku do 30 dana. Stavom 2 propisano je da kazna zatvora zamjenjuje se novčanom kaznom tako što se svaki dan izrečene kazne zatvora izjednačava sa 100,00 KM novčane kazne, a stavom 3 propisano ako se novčana kazna ne plati u roku iz stava 1 ovog člana, sud će donijeti odluku o izvršenju kazne zatvora. Ako se novčana kazna plati samo djelimično, izvršit će se kazna zatvora srazmjerno iznosu koji nije plaćen.

Zajedničko svim ovim zakonima je da propisuju zamjenu izrečene kazne zatvora u trajanju do jedne godine novčanom kaznom.

Krivičnim zakonima Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisana je obavezna primjena ove krivičnopravne ustanove. Dakle sudovi nemaju ovlaštenja da odbiju zahtjev koji osuđeno lice podnese da se izrečena kazna zatvora u trajanju do jedne godine zamijeni novčanom kaznom i odnosi se na učinioce svih krivičnih djela.

Krivični zakonik Republike Srpske i Krivični zakon Bosne i Hercegovine propisuje ograničenja primjene ove krivičnopravne ustanove koja se odnose na učinioce određenih krivičnih djela a u Republici Srpskoj i na učinioce koji su ranije dva ili više puta osuđeni za istovrsno krivično djelo.

Krivični zakonik Republike Srpske, Krivični zakon Bosne i Hercegovine i Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuju alternativne modele zamjene, Sud donosi odluku koji model zamjene će primjeniti, u određenom iznosu ili u dnevnim iznosima. Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisuje samo jedan model i to u određenim iznosima, odnosno svaki dan izrečene kazne zatvora izjednačava sa 100,00 KM novčane kazne.

Krivičnopravna ustanova zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom u Republici Srpskoj je od uvođenja 2000. godine do danas pretrpila mnogobrojne izmjene što je dovelo do različitog postupanja redovnih sudova usljed čega je bila i predmet raspravljanja i na Ustavnom sudu BiH a naročito u pogledu primjene zakona koji je najblaži za učinioce.

Krivični zakonik Republike Srpske iz 2017 godine koji je objavljen 10.07.2017. godine nije propisivao mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom. Učinioci krivičnih djela u periodu prije stupanja na snagu ovog zakonika a koji su pravosnažno presuđeni u period dok je bio na snazi ovaj zakonik sudovi su odbijali zahtjeve za zamjenu izrečenih kazni zatvora novčanom kaznom sa obrazloženjem da je stupanjem na snagu Krivičnog zakonika prestao da važi Krivični zakon koji je do tada bio na snazi kako je to propisano odredbom člana 415 Krivičnog zakonika. O ovom pitanju Ustavni sud Bosne i Hercegovine je iznio svoj stav u predmetu AP-1498/18 u kojem je usvojio apelaciju i zaključio da je povrijeđeno apelantovo

pravo iz člana 7. stav 1. Evropske konvencije jer je u konkretnom slučaju primjena Krivičnog zakonika, kojim je odbijen apelantov zahtjev za zamjenu kazne zatvora (koja mu je izrečena za krivično djelo po ranije važećem KZ) novčanom kaznom, bila na apelantovu štetu, te je uticala na samu „kaznu“, a ne na njeno izvršenje.

Presudom Osnovnog suda broj 84 0 K 04625015 K od 4. oktobra 2016. godine apelant je proglašen krivim da je na način opisan u presudi počinio krivično djelo izazivanje opšte opasnosti iz člana 402. stav 7. u vezi sa st. 2. i 4. Krivičnog zakona (u daljnjem tekstu: KZ), te mu je sud izrekao uslovnu osudu i utvrdio kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca s rokom provjeravanja od jedne godine. Rješavajući po žalbi Tužilaštva i apelanta, Okružni sud je donio Presudu broj 84 0 K 046250 17 Kž od 18. avgusta 2017. godine kojom je odbio kao neosnovanu apelantovu žalbu, a žalbu Tužilaštva uvažio i prvostepenu presudu preinačio u pogledu odluke o krivičnoj sankciji tako što je apelanta za krivično djelo izazivanje opšte opasnosti iz člana 402. stav 7. u vezi sa st. 2. i 4. KZ proglasio krivim i uz primjenu odredbi čl. 38. tačka 1. i 39. stav 1. tačka 4. KZ osudio apelanta na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci, dok je u preostalom dijelu presuda ostala neizmijenjena. Osnovni sud je donio Rješenje broj 84 0 K 04625017 Kv od 15. novembra 2017. Godine kojim je odbio apelantov zahtjev za zamjenu kazne zatvora od šest mjeseci novčanom kaznom, na koju je osuđen pravosnažnom presudom. Osnovni sud je ukazao na činjenicu da je 18. jula 2017. godine stupio na snagu novi Krivični zakonik Republike Srpske (u daljnjem tekstu: Krivični zakonik) u kojem nije propisana mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom, kako je bilo propisano odredbom člana 33. stav 2. ranije važećeg KZ, te nema pravnog temelja da se uvaži apelantov zahtjev od 3. oktobra 2017. godine. Osnovni sud je naveo da činjenica da je apelant krivično djelo počinio 2014. godine, u vrijeme važenja ranijeg KZ, ne omogućuje primjenu odredbe člana 9. Krivičnog zakonika (o vremenskom važenju zakonodavstva) jer se ona ograničava na krivični postupak do pravomoćnosti presude. Kako je u konkretnom slučaju konačna presuda postala pravosnažna 18. avgusta 2017. godine, dakle mjesec dana nakon stupanja na snagu novog Krivičnog zakonika, a imajući u vidu da

se radi o postupku izvršenja pravomoćno izrečene kazne zatvora, te kako Krivični zakonik ne propisuje mogućnost zamjene kazne zatvora za novčanu kaznu, to je, prema mišljenju Osnovnog suda, zahtjev neutemeljen. Okružni sud je donio Rješenje broj 84 0 K 046250 17 Kž od 30. januara 2018. godine kojim je odbijena kao neosnovana apelantova žalba podnesena protiv rješenja od 15. novembra 2017. godine. U obrazloženju osporene odluke Okružni sud je naveo da je prvostepeni sud, između ostalog, odlučujući o apelantovom zahtjevu pravilno ocijenio da je 18. jula 2017. godine stupio na pravnu snagu Krivični zakonik čijim odredbama nije propisana mogućnost zamjene kazne zatvora u novčanu kaznu, kako je to bilo propisano odredbama člana 33. stav 2. KZ. Dalje, Okružni sud je naveo da su stupanjem na snagu Krivičnog zakonika, u skladu s odredbama člana 415. tog zakona, prestale da važe odredbe Krivičnog zakona Republike Srpske, slijedom čega nije bilo osnova da se uvaži apelantov predmetni zahtjev, koji je podnio 15. septembra 2017. godine. Okružni sud je naveo da se primjena odredaba člana 9. Krivičnog zakonika o vremenskom važenju krivičnog zakonodavstva ograničava na krivični postupak do pravosnažnosti presude, a u konkretnom slučaju se radi o postupku izvršenja pravosnažno izrečene kazne zatvora. Okružni sud je ukazao da činjenica da je apelant počinio krivično djelo 25. februara 2014. godine (vrijeme važenja KZ) ne omogućuje primjenu odredaba Krivičnog zakonika o vremenskom važenju krivičnog zakonodavstva iz razloga što se ta odredba ograničava na krivični postupak do pravosnažnosti presude. S obzirom na to da je konačna odluka postala pravosnažna 18. Avgusta 2017. godine (mjesec dana nakon stupanja na snagu Krivičnog zakonika), Okružni sud je zaključio da nisu ispunjeni zakonski uslovi da se izrečena kazna zatvora zamijeni novčanom kaznom.

ustavni sud je zaključio da bez obzira na činjenicu da je pravosnažna presuda apelantu izrečena mjesec dana nakon što je stupio na snagu sada važeći Krivični zakonik, apelant je pravosnažno osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci po odredbama ranije važećeg KZ, što mu je u skladu sa odredbama ranije važećeg KZ davalo mogućnost da navedenu kaznu zatvora zamijeni novčanom kaznom. S obzirom na to da sada važeći Krivični zakonik isključuje takvu mogućnost, nesporno je da novi važeći zakon utiče na lica kojima je izrečena kazna zatvora koja ne prelazi period od šest mjeseci (u Republici Srpskoj), konkretno na apelanta, te se ne radi

o izvršenju kazne, već o mjeri koja utiče na samu „kaznu“, odnosno apelantovu nemogućnost da kaznu zatvora zamijeni blažom i po njega očito povoljnijom novčanom kaznom.

Krivični zakonik Republike Srpske iz 2017. godine koji je objavljen 10.07.2017. godine nije propisivao mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom, dok je izmjenama koje su objavljene 23.2.2021. godine mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom. Dakle u Republici Srpskoj u navedenom periodu nije bila propisana mogućnost zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom. Učinioci krivičnih djela u navedenom periodu nisu mogli podnositi zahtjev za zamjenu izrečene kazne zatvora novčanom kaznom, ali nakon stupanja na snagu izmjena zakona sudovi su odbijali zahtjeve za zamjenu izrečenih kazni zatvora novčanom kaznom ako su krivična djela izvršena u navedenom periodu sa obrazloženjem primjene blažeg zakona do pravosnažnosti presude. O ovom pitanju Ustavni sud Bosne i Hercegovine je iznio svoj stav u predmetu AP-4177/21 u kojem je usvojio apelaciju i zaključio da je povrijeđeno apelantovo pravo iz člana 7. stav 1. Evropske konvencije, jer je u konkretnom slučaju primjena KZ RS, kojim je odbijen apelantov zahtjev za zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom bila na apelantovu štetu, te je uticala na samu „kaznu“, a ne na njeno izvršenje.

U ovom predmetu apelant je pravosnažnom presudom proglašen krivim za krivično djelo Omogućavanje uživanja opojnih droga iz člana 208. stav (2) u vezi sa stavom (1) KZ RS, koje je počinio je 23. avgusta 2017. godine, te mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine. Presuda Okružnog suda broj 11 0 K 021157 18 K od 5. aprila 2019. godine, kojom je apelant proglašen krivim i osuđen na jednu godinu zatvora je potvrđena Presudom Vrhovnog suda broj 11 0 K 021157 19 Kž od 10. septembra 2020. godine, kada je presuda Okružnog suda postala pravomoćna. Ustavni sud ukazuje da su odredbe člana 9. st. (1) i (2) KZ RS koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela (23. avgusta 2017. godine) i pravomoćnosti presude kojom je apelant proglašen krivim (10. septembra 2020. godine) propisivale vremensko važenje zakona, na način da je u stavu (1) propisano da će se „na učinioca krivičnog djela

primijeniti zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Ako je zakon izmijenjen za vrijeme izvršenja krivičnog djela, primijeniće se zakon koji je bio na snazi u vrijeme kada je djelo dovršeno“, dok je stavom (2) propisano: „Ako je poslije izvršenja krivičnog djela, a prije donošenja pravosnažne presude, jednom ili više puta izmijenjen zakon, primijeniće se zakon koji je najblaži za učinioca.“ Dakle, Ustavni sud konstatuje da u vrijeme počinjenja krivičnog djela kao i u vrijeme pravomoćnosti presude kojom je apelant proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine nije postojala mogućnost da se izrečena kazna zatvora zamijeni u novčanu kaznu. Međutim, mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom je propisana donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama KZ RS. Ustavni sud ukazuje da je u članu 43a. stav (3) tog zakona jasno propisano „da se izrečena kazna zatvora koja ne prelazi jednu godinu dana, može se na zahtjev osuđenog zamijeniti novčanom kaznom, [...]“. S tim u vezi, Ustavni sud ukazuje da je u prelaznim odredbama Zakona o izmjenama i dopunama KZ RS u članu 66. propisano da taj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom glasniku Republike Srpske” kao I da je objavljen u “Službenom glasniku Republike Srpske” broj 15/21 od 23. februara 2021. godine. Dakle naprijed citirane odredbe člana 43a. stav (3) su u primjeni počev od 3. marta 2021. godine. Budući da je apelant pravomoćnom presudom proglašen krivim i osuđen na jednu godinu zatvora, te da je u međuvremenu stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama KZ RS, apelant je Okružnom sudu podnio zahtjev za zamjenu kazne zatvora u novčanu kaznu. Okružni sud je odlučujući o zahtjevu apelanta, zaključio da je zahtjev opravdan i da su ispunjeni zakonski uslovi da se izrečena kazna zatvora zamijeni u novčanu kaznu, jer je ocijenio da nije neophodno da se apelant uputi na izdržavanje kazne zatvora radi postizanja posebne prevencije i da se i novčanom kaznom prema apelantu može ostvariti cilj i svrha kažnjavanja. Prilikom donošenja ove odluke, Okružni sud se pozvao na odredbe člana 43a. stav (3) KZ RS. Nasuprot tome, Vrhovni sud je odlučujući o žalbi Okružnog tužilaštva, rješenje Okružnog suda preinačio na način da je apelantov zahtjev odbio, obrazloživši to stavom da je apelant pravomoćno osuđen po zakonu koji nije propisivao mogućnost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom, jer je Zakon o izmjenama i dopunama KZ RS u kojem je sadržan i član 46a. stav (3) stupio na snagu tek 3. marta 2021. godine. Dakle, u predmetnom slučaju je sporno pravno pitanje koje odredbe

KZ RS je redovni sud trebalo da primijeni, odredbe koje su bile na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela i pravomoćnosti presude ili odredbe koje su na snazi prije početka izdržavanja kazne zatvora. S tim u vezi, Ustavni sud podsjeća da je u više svojih odluka (vidi, između ostalog: odluke o dopustivosti i meritumu br. AP 1498/18 od 23. aprila 2018. godine i AP-1118/18 od 19. Februara 2020. godine, dostupne na www.ustavnisud.ba) zauzeo stav da se obaveza primjene blažeg zakona odnosi i na akcesorne postupke koji su integralni dio krivičnog postupka, budući da se radi o „jedinstvenom postupku utvrđivanja krivične optužbe“. Ustavni sud podsjeća da je u Odluci broj AP 1498/18, rješavajući apelaciju apelanta u navedenom predmetu utvrdio da postoji kršenje člana 7. Evropske konvencije kada redovni sud nije primijenio ranije važeći KZ RS, već je zaključio da se primjena odredaba člana 9. važećeg Zakonika o vremenskom važenju krivičnog zakonodavstva ograničava na krivični postupak do pravosnažnosti presude, a u konkretnom slučaju se radi o postupku izvršenja pravosnažno izrečene kazne zatvora. Pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Del Rio Prada protiv Španije* (Evropski sud, predstavka broj 42750/09, od 21. oktobra 2013. godine), kao i ukazujući na relevantne odredbe iz domaćeg zakonodavstva, Ustavni sud je u navedenom predmetu zaključio da, bez obzira na činjenicu da je pravosnažna presuda apelantu izrečena mjesec dana nakon što je stupio na snagu sada važeći Zakonik, apelant je pravosnažno osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 30 dana prema odredbama ranije važećeg KZ RS, što mu je, u skladu sa odredbama ranije važećeg KZ RS, davalo mogućnost da navedenu kaznu zatvora zamijeni novčanom kaznom. Također, Ustavni sud je u navedenom predmetu utvrdio da se ne može govoriti da član 33. stav 2. ranije važećeg KZ RS propisuje izvršenje kazne zatvora u nekom navodno operativnom smislu, već se radi o (pod zakonom propisanim okolnostima nakon odluke suda o zahtjevu osuđenog lica) novom drugačijem obliku „kazne“, koja pogađa pravosnažno osuđeno lice. Radi se o „institutu zamjene kazne“, koju je poznavao ranije važeći KZ RS, koji je licima koja su ispunjavala zakonom propisan uslov davao mogućnost da traže drugačiju kaznu od izrečene kazne zatvora, koja je za njih blaža - novčanu kaznu. S obzirom na to da sada važeći Zakonik isključuje takvu mogućnost, nesporno je da novi važeći zakon utiče na lica kojima je izrečena kazna zatvora koja ne prelazi period od šest mjeseci (u Republici Srpskoj), konkretno na apelanta, te se ne radi o izvršenju kazne, već o mjeri

koja utiče na samu „kaznu“, odnosno nemogućnost apelanta da kaznu zatvora zamijeni blažom i po njega očito povoljnijom novčanom kaznom. Dalje, Ustavni sud ukazuje da je i u Odluci broj *AP-1118/18*, rješavajući apelaciju u navedenom predmetu utvrdio da postoji kršenje člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije te u tački 32. naveo: „Dakle, redovni sudovi tvrde da je institute zamjene kazne zatvora novčanom kaznom jedan od načina izvršenja kazne zatvora koji se vezuje za vrijeme kada je osuđeno lice podnijelo zahtjev za zamjenu kazne, a ne za vrijeme kada je presuda donesena, odnosno da se blaži zakon, po pravilu, obavezno primjenjuje do pravosnažnosti presude, a poslije toga samo ako povodom vanrednih pravnih sredstava dođe do ponovnog suđenja, tako da se član 5. KZFBiH ne može primijeniti na institut zamjene kazne zatvora novčanom kaznom (član 43a. KZFBiH). S tim u vezi, Ustavni sud podsjeća da je u više svojih odluka (već citirane odluke br. *AP 2809/12* i *AP 2402/08*, kao i Odluka o dopustivosti i meritumu broj *AP 1498/18* od 23. Aprila 2018. godine) zauzeo stav da se obaveza primjene blažeg zakona odnosi i na akcesorne postupke koji su integralni dio krivičnog postupka, budući da se radi o „jedinstvenom postupku 'utvrđivanja krivične optužbe'“. Imajući u vidu navedenu praksu Ustavni sud smatra da je arbitraran stav redovnih sudova da, prema članu 5. KZFBiH, blaži zakon može biti primijenjen samo do donošenja pravosnažne presude, a poslije toga samo ako povodom vanrednih pravnih sredstava dođe do ponovnog suđenja.[...]“ Imajući u vidu navedenu praksu, koja se ima primijeniti i u konkretnom slučaju, Ustavni sud smatra da je arbitraran stav Vrhovnog suda da, prema članu 9. KZ RS, blaži zakon može biti primijenjen samo do donošenja pravosnažne presude, te da u konkretnom slučaju nije bilo osnova da se primijeni član 43a. stav (3) KZ RS. Imajući u vidu navedeno Ustavni sud zaključuje da je Vrhovni sud, odbijanjem apelantovog zahtjeva za zamjenu kazne zatvora u novčanu kaznu povrijedio apelantovo pravo iz člana 7. Evropske konvencije.

Izmjenama od 23.2.2021. godine Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2017 godine propisana je zamjena jednog dan izrečene kazne zatvora za iznosa od 50 KM, a narednim

izmjenama od 18.6.2023. godine podignuta je visina određenog iznosa zamjene jednog dana zatvora novčanom kaznom sa 50 KM na 100 KM.

Sudovi su prilikom odlučivanja o zahtjevu za zamjenu izrečene kazne zatvora donosili odluku prema zakonu koji važi u vrijeme donošenja odluke. Pa je tako Osnovni sud u Banjaluci Rješenjem broj 71 0 K 431874 24 Kv od 14.10.2024. godine osuđenom zamijenio izrečenu kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, u koju je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru u periodu od 08.03.2023. godine do 10.05.2023. godine, novčanom kaznom u iznosu od 30.100,00 KM koju je osuđeni dužan platiti u roku od 3 mjeseca po pravosnažnosti navedenog rješenja na način da je jedan dan izrečene kazne zatvora zamijenjen novčanom kaznom u iznosu od 100 KM. Učinilac je izvršio krivično djelo u periodu od 11.02.2023 godine do 08.03.2023 godine za koje je osuđen Presudom Osnovnog suda u Banjaluci broj 71 0 K 431874 24 Kps od 18.06.2024. godine koja je postala pravosnažna 25.7.2024 godine. U vrijeme izvršenja predmetnog krivičnog djela na snazi bio je Krivični zakonik Republike Srpske koji predviđa zamjenu kazne zatvora po reciprocitetu da se jedan dan zatvora izjednačava sa 50,00 KM, a u toku trajanja predmetnog krivičnog postupka izmijenjen je Krivični zakonik Republike Srpske, izmjene su stupile na snagu dana 26.08.2023. godine, koji predviđa zamjenu kazne zatvora po reciprocitetu da se jedan dan zatvora izjednačava sa 100,00 (stotinu) KM. Kada je izmijenjen Krivični zakonik u vrijeme vođenja predmetnog krivičnog postupka, isti se može smatrati povoljnim u pogledu zamjene kazne zatvora novčanom kaznom. S tim u vezi, prvostepeni sud je bio dužan primijeniti član 50. stav 2. KZ RS prije izmjene, kao povoljniji u pogledu zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom koji predviđa zamjenu kazne zatvora po reciprocitetu da se jedan dan zatvora izjednačava sa 50,00 (pedeset) KM. odlukom Okružnog suda u Banjaluci broj 71 0 K 431874 24 KŽ od 16.04.2025 godine usvojena je žalba i izrečena kazna zatvora zamijenjena je na način da se jedan dan izrečene kazne zatvora pretvara u novčanu kaznu u iznosu od 50 KM.

Krivični zakonik Republike Srpske, Krivični zakon Bosne i Hercegovine i Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuju alternativne modele zamjene. Sud donosi odluku koji model zamjene će primijeniti, u određenom iznosu ili u dnevnim iznosima. Propisivanjem zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom stvorena je mogućnost da se otklone negativne posljedice koje ima izvršenje kratkotrajih kazni zatvora, a propisivanje alternativnih

modela zamjene u određenom iznosu i dnevnim iznosima doprinosi poštovanju principa pravičnosti i nediskriminacije. Sudovi kada donose odluku koji model će primjeniti moraju imati u vodi imovno stanje učinilaca, inače će samo bogati moći da „kupe slobodu“. Sudovi u praksi primjenjuju model određenih iznosa kao lakši način obračuna, međutim sud na taj način zanemaruje individualizaciju kazne kao i ciljeve i svrhu postojanja i primjene krivičnog prava.

Svrha modela novčane kazne u dnevnim iznosima je da se omogući da se osuđena lica učine jednakopravnim u primjeni zakona, shodno njihovom imovnom stanju, te da prilikom odmjeravanja novčane kazne sud uzme u obzir imovno stanje učinioca krivičnog djela i na taj način osigura jednakost građana pred zakonom.

Odredbom člana 49 KZ RS propisano je u stavu 3 ako se novčana kazna izriče u dnevnim iznosima, može iznositi najmanje deset, a najviše 360 dnevnih iznosa, a za krivična djela učinjena iz koristoljublja najviše 1.500 dnevnih iznosa, osim u slučajevima propisanim ovim zakonikom, a stavom 6 ovog člana propisano je da najniži dnevni iznos novčane kazne iznosi 30 KM, a najviši 1.000 KM.

Činjenica je da učinioci rijetko podnose zahtjeve za zamjenu sa kompletnom dokumentacijom na osnovu koje je sud može da primjeni model zamjene prema dnevnom iznosu. Ova praksa nastala je kako zbog čestih izmjena krivičnog zakona, tako i zbog sudske prakse prilikom donošenja odluka po zahtjevima osuđenih lica za zamjenu.

Kada je osuđenom izrečena kazna zatvora, slijedi postupak izvršavanja te kazne, a zakon je omogućio da osuđeni može da izdrži kaznu zatvora ili da mu se ista zamijeni novčanom kaznom i to na dva načina, prvi način je ako ima podatke o imovnom stanju osuđenom se odredi novčana kazna u dnevnim iznosima, a tek ako sud nema podatke o imovnom stanju osuđenog lica onda se određuje zamjena fiksnog dnevnog iznosa 100,00 KM za jedan dan. Dakle, model zamjene kazne prema određenom iznosu je alternativno propisan ako nisu ispunjeni uslovi za određivanje dnevnih iznosa.

Prilikom donošenja odluke sudovi treba da se bave individualizacijom određivanja visine novčane kazne, a ne da sprovedu novi postupak protiv osuđenog zbog krivičnog djela zbog kojeg je već osuđen. Kada sud primjenjuje model zamjene prema određenim iznosima upravo ovaj model je na štetu osuđenih lica koja su slabijeg imovnog stanja. Kada bi sud primjenjivao dnevne iznose onda bi kazna bila prilagođena osuđeniku odnosno ista bi bila u rasponu od 30 do 1.000 KM, u pravo u navedenom rasponu visine dnevnog iznosa ogleda se razlika u imovnom stanju osuđenika gdje lica slabijeg imovnog stanja pogađa novčana kazna na isti način kao lica boljeg imovnog stanja. Međutim sudovi su potpuno zanemarili ovaj model zamjene na koji način pogoduju samo osuđenim licima koja su boljeg imovnog stanja, a na štetu osuđenika slabijeg imovnog stanja a što nije smisao ove krivičnopravne ustanove.

Sud Bosne i Hercegovine zauzeo je praksu po ovom pitanju, te u ovakvim situacijama primjenjuje model zamjene kazne zatvora novčanom kaznom u vidu dnevnih iznosa, jer je odredbom člana 46 KZ BiH propisao u stavu 5 da broj dnevnih iznosa novčane kazne određuje sud primjenjujući opšta pravila o odmjeravanju kazne. Visinu dnevnog iznosa sud određuje tako što uzima u obzir visinu dnevnog dohotka počinitelja prema iznosu njegove tromjesečne neto plate i njegove druge dohotke, kao i porodične obaveze. Prilikom određivanja visine iznosa sud se oslanja na podatke koji u trenutku izricanja kazne nisu stariji od šest mjeseci. u stavu 7 propisano je da najniži dnevni iznos novčane kazne iznosi jednu šezdesetinu, a najviše jednu trećinu zadnje zvanično objavljene prosječne mjesečne neto plate zaposlenih u Bosni i Hercegovini, koju objavljuje Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. Zakonodavac je odredio veoma širok raspon u određivanju najniže i najviše mjere dnevnog iznosa, što daje velike mogućnosti za prilagođavanje novčane kazne imovnom stanju učinioca, odnosno njenu potpunu individualizaciju, te da osuđenom kojem sud zamjenjuje kaznu zatvora novčanim kaznom po modelu dnevnog iznosa, visina dnevnog iznosa može biti određena u rasponu od Suda BiH broj S1 2 K 045078 23 K od 19.01.2024. godine.